

ban, hanem hogy őshazája Magyarország, valamint hogy az ősmagyarok Európa legrégebb és műveltségalapító ősnépe, hogy Európa közepén ősrégi időkben igen magas, de inkább csak szellemi (nem műszaki) műveltsége volt, hogy az árja népek műveltsége is ebből ered és végül, hogy összes közelebbi rokonnépeink is ezen ősmagyarokból származtak. Árpád honfoglalói pedig szintén egy innen ősidőkben kivándorlott és ide visszatért törzsünk voltak. A magyarság ázsiai és nomád eredetéről szóló tanítások csakis külső és belső ellenségeink által kitaláltak és kárunkra elterjesztettek, amelyek célja önérzetünk aláásása, tekintélyünk rontása és létjogosultságunk elvitatása. Kiemelem azt is, hogy amidőn ősvallásunkról beszélek, nem ennek 800—1000 év előtti, már elhanyagolt alakját értem, hanem azt, amely a főntemlített magas szellemi műveltségünk idején, 20—30 000 évnél is régebbi időkben élt.

II.

BIZONYÍTÉKOK

A görög hyperboreus-mondák szerint a hyperboreusok (északon-túliak) messzi Északon, az Isztrosz (Duna) országában éltek, ahol Boreasz hideg szele már nem érte őket. Ez ország az északi hegységeken túl (a Balkán félsziget hegységein túl) képzelgetett, amelyben a hyperboreusok boldog, büntelen és igen magas műveltségű szkytha nép voltak. Húst nem ettek, csak gyümölcscsel, tejjel és mézzel táplálkoztak. Háborút, betegségeket nem ismertek, több száz esztendőig éltek és minden fájdalom nélkül, az életet már únva, csöndesen haltak meg. A hyperboreusok odaadó szeretettel tisztelték Apollont és Artemiszt, amely istenségek kultuszát a görögök, saját bevallásuk szerint, a hyperboreusoktól örökölték.

Apollon Napisten minden esztendőben tavasztól ősziig közöttük élt és náluk királyként uralkodott, de minden ősszel tőlük eltávozott. Országukban a Nap egy esztendőben csak egyszer kelt föl és csak egyszer ment le.

A görögöktől a Balkán hegységei valóban északra vannak és ezekből fúj a hideg szél a Görög félsziget felé. E hegységeken túl van a Duna országa, azaz Magyarország, vagyis azon boldog és termékeny ország, amelyről a hyperboreus mondák beszélnek. Hogypedig a Sark valamikor valóban hazánk területén kellett legyen, ennek emlékét őrizi még számtalan népmesénk, amelyekben ha régi időről van szó, mindig az mondatik, hogy «akkor egy nap volt egy esztendő» vagy pedig, hogy «akkor három nap volt egy esztendő». Egy nap egy esztendeig csakis a Sarkakon, illetve egy esztendő három napig csakis a Sarkakhoz még közel eső részeken tarthat. Amint azonban népmeséink és a hyperboreus-mondák is állítják: akkoriban még sohasem volt tél, hanem örökös tavasz.

A tudósok csak legújában állapították meg, hogy a Sarkak hosszú százvezrédek alatt Földünkön helyüket, kacsaringó (spirál) vonalban haladva, változtatják. Erre vonatkozólag lássad pl. Dr. M. Wil. Meyer «Weltuntergang» című művében is, hogy «die erst seit etwa zwei Jahrzenten bekannte Tatsache, dass die Pole langsam in spiralförmigen Windungen über die Erde hinwandern.» Amit a földrészek

(kontinensek) eltolódásaival hoz kapcsolatba. Amihez én még azt teszem hozzá, hogy kétségtelen, miszerint Földünkön az élet is valamely Sarkon, esetleg mindkettőn egyidőben, keletkezhetett, mert a még forró Földünkön itt hült a hőmérséklet le annyira, hogy itt élet, természetesen a vízben, keletkezhetett és fönymaradhatott.

Népszokásainkból kitűnőleg őseink minden esztendőben egyszer, tavasszal, választottak maguknak fejedelmet (pütkösi királyválasztás népszokása), aki egy esztendeig, illetve «egy napig» uralkodott és tehát a Napkirály, Napfejedelem, azaz a nemzeti istenség: Magor vagy Magyar Napisten megtestesülése, földi helytartójaként szerepelt. Őseink odaadó szeretettel a Napistent és nejét, Tündér Ilonát, a Föld földistennőkénti megszemélyesítését, tisztelték, akiket a nemzet regubeli őszüleinek is tekintettek. A görögöknél Apollon szintén Napisten volt és a Napot főként fényt, világosságot adó istenséggént személyesítette meg. Hosszú aranyhaja a Nap sugarait jelképezte. De Napisten volt a görögöknél Herakles is, aki azonban a Napot az erő, azaz erőny forrásaként általában jelképezte. De hogy Herakles és Apollon tulajdonképpen egyazon személy volt (habár ez a görögöknél már feledésbe ment), kitűnik a görög hyperboreus-mondákból is, mert ezek szerint Herakles a kerinai szarvast űzve, amelynek aranyagancsa és ezüstpatája volt: (a Csodaszarvas!), eljut a hyperboreusok országába (Magyarország területére), ahol Artemisz istennővel találkozik, akivel szerelmi viszonyt köt. Más görög mondák szerint Herakles Hylea földre érkezvén, Echidna nevű félig nő, félig kígyóalakú leánnyal a szkythák őseit nemzi. E mondák homályos volta és zavarossága dacára is világosan kitűnik annyi, hogy Herakles a szkythák ősapjának tekintetett, márpedig őt a föníciaiak, és az Egei-Tenger őslakói különösen, Makar vagy Magar név alatt is tisztelték, amely névben világosan a mi ősmondánk Magorját, azaz tehát szintén nemzetünk ősatyját ismerjük föl, aki pedig szintén Napisten. *Makar* a görögben *boldog* jelentéssel bír, ami a mi «Boldog Isten»-ünkkel azonosuló dolog (Mondás: «Szegény ember szándékát Boldog Isten bírja.») Tudjuk pedig, hogy Magort vagy Magart is a ragyogó Csodaszarvas vezeti egy boldog szigetre (a Csallóköz), ahol az ottalált «királyleánnyal» (azaz Tündér Ilonával) boldogságban él és a magyarokat nemzi, valamint

hogy utódai is sokáig boldogságban élnek a szigeten, míg a túlszaporodás kivándorlásra nem kényszeríti. Ezen hyperboreus-mondái Apollon-Herakleszben tehát még akkor is kénytelenek volnánk Magor ősatyánkra ismerni, ha nem tudnók, hogy hiszen keresztény krónikásainknál is megtaláljuk azon állítást, hogy nemzetünk ősatyja és istensége Hercules volt! Hiszen e krónikásaink még azt is állítják, hogy Mátyás király Budán, fővárosában, a Szent György téren Herculesnek, mint a nemzet ősatyjának szobrot állíttatott. És valóban, azon időben ősvallásunk még elég jól ismert kellett legyen, hiszen e királyunk idejében egy fönymaradt okmány szerint, a pápa kitüntette és megdicsérte Igal Fábián és Zarnast Gergely szerzeteseket, amiért Jászberény környékén a kereszténységtől idegenkedő jászokat megtérítettek. Hapedig ez így volt az ország szívében, Buda fővárostól nem messze, úgy ebből világosan kitűnik, hogy a magyarság kereszténységre térítése még ez időben sem volt teljesen befejezve. Okkal tételezhetjük tehát föl, hogy a távoli Erdély hegységei és erdei között lakó székely-magyarság körében ősvallásunk, ha csak titokban is, de még vagy 100 évvel ezelőtt is élt, aminek ottani mai népművészetünkben, különösen pedig a némely 200 évnél is régibb székely-kapúk jelképes faragványában ma is (1937.) nyomai láthatók.

Őseinknél ugyanis a Nap főntemlített két megszemélyesítése (fény és erő) még nem volt különválva, illetve még tudták, hogy e kettő egy és ugyanaz. Úgy régi mythológiánkban mint mai népmeséinkben a Napisten, illetve ennek megfelelő mai mesehős: a gyönyörű szép arcú Szép Miklós, Szép Palkó, Világszép Urfi és az emberfölötti erejű Toldi Miklós, Erős János vagy Magyar Miska is még egymással azonosak voltak. Későbbi időkben, amikor a különválás már megtörtént és hitregieinket más népek is átvették, ezen más népek már nem voltak azzal tisztában, hogy a két istenség (Apollon-Heraklesz azaz Szép Palkó-Magyar Miska) eredetileg azonos istenségek voltak. Ezenkívül a görög hyperboreus-mondák szerint a nőistenség is hol Artemisz, hol Echidna, azaz hol a Holdat, hol a vizet, havat megszemélyesítő nő. E zűrzavart azonban teljesen és okszerűen kibogozhatni, csakhogy e dolog fejtegetésére igen hosszú népmeséi és mythoszi összehasonlításokat kellene tennem, amelyek helyett itt kénytelen vagyok csak annyit mondani, hogy őseinknél Tündér Ilona még

egyaránt volt föld-, Hold-, lég- és nőiség-istennő, vagyis hogy ő az anyag egyik megszemélyesítője is volt, amely megszemélyesítések csak idővel váltottak teljesen szét, illetve hogy ezen hitregei személyek egymással azonos volta csak akkor ment teljesen feledésbe, amikor már az is elhomályosult, hogy ezen istenségek nem igazi, létező személyek, hanem csak költői és jelképes megszemélyesítések. (1. ábra.) Amely hanyatlás az árja népek elszaporodásával és az ősi turáni népek nagyrésze elárjasodásával következett be.

Őseink szépséges, aranyhajú Napistene mai napig is él az említett szép mesehőseinkben, sőt a meséinkbeli Szép Miklósról még az is elmondva, hogy a reátörő nagy jégeső ellen önmagát és lovát nagy aranyhajával takarja be, úgyhogy semmi bajuk sem lesz. A Nap ereje ugyanis sugaraiban, azaz «hajában» van, amelyekkel a világűr örök sötétsége és hidegsége ellen diadalmasan küzd. Sámson vagy Szimszon is Napisten volt a zsidóknál, még neve is «nap-ember» jelentésű, csakhogy istenség mivolta a Bibliában, vallási okokból már elhallgatva. Azon, eredetileg jelképes szavakat, hogy ezen Napember «ereje a hajában van» már sem a zsidók, sem később az árja népek már nem értették. Ha ezzel a zsidók annaidején még tisztában lettek volna, úgy bizonyára őrizkedtek volna attól, hogy a Sámson-mondát a Bibliába vegyék. Aki hiszen nem más, mint ősrégi szemere törzseink (szumerek, samniták, szemareusok stb.) Napistene, vagyis azonos a sumerek Samás és az itáliai samniták Sam nevű Napistenével. Költőileg ugyanis a Nap sugara annak hajaként, de egyúttal nyilaiként is fogattak föl, vagyis a magyar «hajnal» szóban úgy lehet *haj-nyíl* összetételt sejtetni, annyivalis inkább, hogy vogul rokonaink nyelvében valóban *nal=nyíl*. Amiszerint a Napisten hajnyilaival a Sötétség fölött diadalmaskodik, még mielőtt a láthatár fölött maga is megjelenne.

A Napistennek vogul és osztják rokonnépeinknél is csodás, nagy aranyhaja van. Egy a Napistenhez szóló vogul himnuszban (Ethnographia folyóiratunk 1891. évfolyam 30. oldal) ez áll:

Vízi-tündér-kisasszony simogatta
Kelő napos aranyfürtöcskére,
Erdei tündér-kisasszony simogatta
Kelő napos aranyfürtöcskére,
Hét sasröptényi magas Ég-atyácskád teremtette
Hét oldalú szent sipkádát tedd föl!

Tündököltessed föl! Hétoldalú szent házadnak
Aranyrészekből alkotott hét ajtaját
Tárd széjjel!
Kelő napos aranyfürtödet
Abroncskerék módra menő kerek Földre
Sugározzad ki!

A himnusz ezen részéhez a hozzáfűzött magyarázat többek között azt jegyzi meg, hogy a vízi- és erdei-tündérkisasszony egy és ugyanazon személy: a Napisten kedvese vagyis felesége; ugyanaz tehát, mint nálunk Tündér Ilona, valamint megjegyzi, hogy a Nap haja: annak sugara. Másutt mondja még, hogy a «hét» nem értendő számtanilag, mert ez a vogul nyelv szerint *sokat, végtelen sokat* is jelent. Amiszerint a Nap sapkája és háza tehát kerek, vagyis végtelen sok oldalú. Ugyanígy a «hét» sasröptényi magasság is végtelen magasságot jelent. A Nap haja csak szeretetteljes becézésből mondatik «fürtöcske»-nek, mert hiszen haja oly nagy, hogy tőle az Ég aranyos lesz és hogy az egész Földet besugározza, vagyis: kedvesét a Nap aranyhajába takarja. Ügyszintén a Nagy Égisten-atya is szeretetteljes becézésből mondatik «atyácska»-nak. A Nap háza «hét ajtaja» talán csak téves fordítás és itt is a «hét» alatt értendő, hogy a Nap háza ajtaja kerek nyílású. Magyar népmeséinkben is az mondva, hogy a Nap háza ajtaja kerek és hogy belőle hőség áradoz.

A vogulok is nagy szeretettel tisztelik a Napistént, akit többek között ilyen neveken is neveznek: Aranyfejedelem, Világügyelő férfi, Népetgondozó, Asszonyfia, Fiúcska stb. Utóbbi két neve onnan származik, hogy őt a Nagy Világanya (az Ősanyag és a Tejút megszemélyesítése) azaz az Istenszülo Nagyasszony fiának tekintik, ami ismét azt mutatja, hogy e gondolat a kereszténységbe is ősvallásunkból származott. Azt pedig újabban a tudósok is megállapították, hogy Napunk a Tejút egyik Csillaga s így tehát fiaként is fogható fel.

Megjegyzendő még, hogy a vogulok ősi hagyományukból tudták, hogy a Föld gömbölyű és hogy forog. Holott Nyugaton még néhány századdal ezelőtt is a tudatlanság és a vallási türelmetlenség máglyával fenyegette azt, aki állítani merészelt, hogy a Föld mozog (Galilei). Holott a vogulok ezt tudták, pedig amikor az oroszok őket fölfedezték, még a Kőkorszakban éltek, illetve kőszerszámaik, kőfegyvereik voltak és az aranyon kívül más ércet alig ismertek. Ez

pedig azt jelenti, hogy szellemi műveltségük és tehát nyelvük is a Kőkorszakból kell származzon, sőt talán még ennél is régiebb időkbőlből, vagyis az Aranykorból. Mindezekből pedig azt kell következtetnünk, hogy habár a Kőkorszak műszaki ismeretei a legkezdetelesebbek voltak is, de a szellemi műveltség azon ősidőkben egyszer már oly magaslatokat ért volt el, amelyekről mi még nemrégén semmit sem tudtunk, amelyekre mi csak legújabban kezdünk ismét fölkapaszkodni, hosszú, szomorú hanyatlás ideje után, amely talán már a Jégkorszakokkal kezdődött, tartott némi kisebb-nagyobb emelkedésekkel az Ókorban, majd legmélyebb hanyatlással a Középkorban, míg végre a Megújódással (Renaissance) megkezdődött azon újra való emelkedés, amely mai műveltségünket létesítette. Ha tehát a vogulok a magyarhoz annyira hasonló nyelven beszélnek, sőt ha, a magam elmélete szerint a vogulok egy kivándorlott törzsünktől, tehát tőlünk származnak, úgy ez is arra vall, hogy az említett ősrégi, titokzatos, később eltűnt magas műveltség, amelyről, mintegy álomról, a görögök hyperboreus-mondái és a mi Tündér Ilona csallóközi Aranykertjéről szóló népmeséink regélnek: a mi ősműveltségünk volt, amely időben az emberek mai magyar nyelvünk ősalakját beszélték, amely azonban mai nyelvünkénél sokkal tökéletesebb volt, illetve nyelvünk azóta csak hanyatlott. Meg kell még jegyeznünk azon tényt is, hogy a vogulok hagyománya szerint ők mai hazájukba messzi Nyugatról, az Ural hegységen «túlról» jöttek (ma az Uraltól Keletre élnek), amely hagyományuk tehát Magyarországra is vonatkozhatik. Tudományosan is pedig kimutatva, hogy a vogulok még néhány századdal ezelőtt is, az Uralon innen, Európában éltek és hogy mai északi hazájukba csak a mongolok, tatárok majd az oroszok hatalma elől menekültek. Az említett, csodás szellemi műveltség némi emlékei tehát népmeséink, nyelvünk, gyönyörű népművészetünk, amelyek segítségével tehát, íme, még egész fennkölt mythológiánk, valamint ősvallásunk részeként a Lelkiismeret Aranytűkre kultusza is rekonstruálható.

A vogulok Istenszüllő Nagyasszonya: a Tejút megszemélyesítése, amelyet jelképesen a mai csillagászat szerint is a Nap anyjának tekinthetünk, mivel a Nap valóban a Tejút Csillagai milliói egyike. A Tejútról ugyanis a csillagászok legújabban megállapították, hogy óriási lencsealakú s hogy Napunk is ebben van, amiért is Földünkről

úgy tűnik föl, mintha a Tejút Földünket övként venné körül. De, lám, ha ez így van, illetve ha őseink a Tejutat a Nap anyjának mondták, úgylát nemcsak azt tudták, hogy a Föld gömbölyű és hogy forog, hanem tudniok kellett azt is, hogy a Nap a Tejút egyik Csillaga; jelképesen kifejezve: a Nap a Tejút gyermeke.

A voguloknál, osztjókoknál napjainkig fennmaradtak az istenszemélyeket jelképező bálványok, amelyeket több utazó leír. Néha egy férfi, néha pedig egymás mellett egy férfi és egy nő, néha három avagy több bálvány is van egymás mellett. Ha kettő van, úgy ezek egymás testvéreinek vagy pedig férj és feleségnek mondatnak. A férfi többnyire a Világraügyelő, Népetgondozó fejedelem, vagyis a Napisten, a nőalak pedig hol a Hold, hol a Föld Istennője. A két utóbbról már említettük, hogy egy és ugyanazon személy két megnyilvánulása, de Holdistennőként inkább a Nap testvérének, de Földistennőként inkább nejeének tekintették. Láttuk, hogy a görög hitregék szerint is a hyperboleusok földjén Heraklesz Artemisszel, azaz a Hold Istennőjével köt szerelmi viszonyt. Az első emberpár, illetve Magyar és Ilona (Ádám és Éva = férfi és nő) testvérek is, mert hiszen teremtetők, alkotók, azaz «atyjuk» az Ég Istene, ugyanaz. Emellett azonban ők férj és feleség is, mert hiszen rajtuk kívül még nincsen más ember a világon. Mindezen azonban azért nem kell megütköznünk, mert őseink még tisztában voltak azzal, hogy ezen személyek csak jelképesen azok, csak jelképesen emberek, vagyis hogy ezek a Nap és Föld vagy Hold, illetve az erőny és az anyag költői megszemélyesítései, amelyek teremtetője, létrehozója az Ég, azaz az ő Természet istensége (a voguloknál ez Numi-Torem Isten). A vér-fertőzés vagyis testvérek közötti házasság gondolata csak akkor jelentkezett, amikor az istenségek nem igazi személyek voltak, csak költői megszemélyesítések voltak, már feledésbe ment. Ősvallásunkban, amint említettük, Magyar és Ilona egyúttal első emberpárként, azaz emberiség őszülőkként is szerepeltek. Ádámnak és Évának teremtetője is közös, de itt a vér-fertőzés gondolata még nem jelentkezik, mert Ádám és Éva nem nemzés útján születnek. Jelentkezik azonban gyermekeik tovább szaporodásánál. Ezek a logika szerint csak úgy szaporodhattak volna tovább, hogy fivér nővérét vette volna feleségül. E gondolat elől a bibliai elbeszélés csak úgy tud menekülni, hogy logikátlanul Káint Nód tartományba meneszti,

ahol megházasodik. Holott hiszen másutt akkor még nem létezhetek volna emberek, avagy ha igen, úgy ezek is csak Ádám és Éva gyermekei lehettek volna, vagyis Káin testvérei. Annak megemlézése elől, hogy Ádám többi gyermekei honnan szereztek feleséget, illetve kihez mentek férjhez, a Biblia szintén kitér, szintén azért, hogy a vérferőző házasság kellemetlen megemléését elkerülhesse. Mindezen baj természetes következménye annak, hogy a későbbi népek ősrégünket átvevén, de azok értelmét nem ismervén, azokat szó szerint vették. A zsidók által a mi őseinktől átvett Ádám és Éva hitrege mély, jelképes értelméről, amelyről azonban már sem a zsidók, sem később az árja népek nem tudtak soha semmit, itt akarok röviden szólni: Ádám és Éva azonosak a mi Magyar és Ilonánkkal, azaz a Nappal és Földdel. A Föld egy a Napból a Természet Törvényei szerint kiváltott anyagtömeg, amely a Napból a központból futó erő (centrifugális erő) vagyis a napgömb forgása következtében váltott ki, éspedig épen a Nap egyenlítőkerületéről, aholis ez erő a legnagyobb, azaz tehát a Nap *oldalából*. Jelképesen: «Évát Isten Ádám bordájából teremtette.» Népiesen ma is nevezzük a nőt a férfi «oldalbordája»-nak. Ma tudjuk, hogy minden gyorsan forgó anyag, ha az nem tökéletesen szilárd, a központból futó erő következtében lencseszerű alakúvá válik, vagyis hogy két pólusánál laposodik, egyenlítőjénél pedig kiszélesedik, ahonnan azután, gyors forgás esetén, részek el is válnak és el is távolodnak, illetve tudjuk, hogy a bolygók így váltottak el a Nap *oldaláról*, amikor ennek anyaga még a mainál is kevésbé tömör volt, és így Földünk is. Vagyis: eszerint a Föld tehát valóban a Nap egy «oldalbordájából» lettnek mondható. De miért van az, hogy magyar *borda* szavunkkal pontosan egyezik az olasz, francia, német nyelvben meglévő *bord*, *bordure*=valaminek oldala, széle? Azért van ez, mert e szavunkat is az árja nyelvek, miként annyi más szót is, valamikor, még keletkezésükkor, ősnelvünkből örökölték, de természetesen annélkül, hogy valaha valakit is tudtak volna arról, hogy ennek mi köze naprendszerünk kialakulásához, illetve arról, hogy az Ádám-Éva rege e kialakulást is jelképezi. Aminthogy az is ismeretlen volt, hogy a bolygók és a Föld a Nap *oldaláról*, illetve a még lencsealakú ősnap *széléről* váltottak le. Aminthogy ez csak Laplace óta váltott ismeretessé, de amit íme,

őseink egykori magas szellemi műveltségünk idején már tudtak és ezért költötték az ezt is kifejező Ádám-Éva regét. Itt nem bocsátkozhatom ősnelvünk egytagúszó és szótó megfordíthatása nyelvtörvénye ismertetésébe, hanem csak megemlítem, hogy a német *Rippe* és a szláv *rebro*=borda és a szláv *rub*=valaminek széle, oldala szavak is a mi *borda* szavunk megfordítottjai, vagyis *b—r* helyett *r—b*, *r—p*.

Utóbb a Nap megtermékenyíti a Földet: «Ádám egyesül Évával.» Mindez azonban még azt is jelenti, kifejezi, hogy az *osztódás* útjani szaporodás megelőzte a nemzés általit. Osztódás útján szaporodnak pedig tehát az égitestek is. De hát a Földön kik hát legelső őseink? Kétségtelenül az egysejtű, legkezdetlegesebb élőlények, amelyek még ugyanúgy *osztódás által szaporodnak*, mint az égitestek, vagyis a nemi szaporodást még nem ismerik. Azonban: kialakulásában, képződésében minden lény ismétli faja kialakulása egész történetét (ontogenesis). Amiszerint pedig a megtermékenyülés *előtt*, vagyis a hím- és nősejt egyesülése előtt *az osztódás útjani szaporodást is ismételnie kell*. Ami meg is történik, mert minden hímsejt és minden nősejt is mielőtt egymással egyesülne: *előbb osztódik*. Ami pedig még azt is jelenti, hogy minden létrejövő élőlény ismétli nemcsak faja kialakulását, hanem *legelőször a világalakulást is*. De ezzel tehát ismét azt kell észrevennünk, hogy azon őseink, akik az Ádám-Éva, illetve a Magor és Ilona regét költötték, nemcsak világunk kialakulását tudták, hanem tudtak még az ontogenesis törvényéről is. Holott mi mindezeket csak legújabbán, a XIX. és XX. században kezdjük ismét fölfedezni.

A görögök által, szerintük is, a hyperboreusoktól átvett két istenség, Apollon és Artemisz, a görög hitrege szerint, egymásnak hiszen testvére s őket a görögök még Deliosz és Delia néven is nevezték. Mivel pedig a görögben *délosz*=világos, fényes, eszerint kétségtelen, hogy Apollon és Artemisz utóbbi neve is *fényes*, *világos* értelmű volt, ami a Nap és Hold istenségről lévén szó, természetes dolog. Másutt kimutattam, hogy a magyar *dél*, *del*, *deli* szavaknak régi nyelvünkben *fényes* értelmük volt. (Hozzáteszem: *dél*, azaz déltáj szavunknak megfelel az árja nyelvekben meglévő *szüd*=deltáj szóalak, amely viszont azonos a *süt* szavunkkal, amely pedig fényessé-

get — például: «a Nap süt» — de hőséget is jelent. E szavunk megfordítása: *tűz*. A tűz pedig világosságot és hőt adó. Magyarországtól *délre* van az egyenlítő, ahol legtöbb a világosság és a hőség. Viszont Északra van a Sark, ahol meg legtöbb a sötétség és a hideg. Amiértis Észak, azaz helyesebben *Éjszak*, szavunk az *éj* szavunkból származik, az *éj* pedig a nappalnál mindig sötétebb és hidegebb.) Miután pedig a görögök mondái szerint Apollon és Artemisz épen az őket oly nagy szeretettel tisztelő hyperboreusok földjéről jöttek Délosz szigeti fő-kultuszhelyükre s ottani közös szentélyükbe, ahol őket szintén két szobor ábrázolta; így tehát teljesen kétségtelenné válik, hogy a mai vogulok és osztjákok hol testvérpárt, hol férjet és feleséget ábrázoló két bálványa nemcsak Magyararral és Ilonával, hanem Délosszal és Déliával is azonos, azaz Apollonnal és Artemiszszal. Hogypedig ez mennyire igaz, kitűnik a következőkből: Krohn Gyula («A finnugor népek pogány istentisztelete», Budapest, 1908. 102. oldal) is megemlíti, hogy az osztják bálványok arca rendesen *érclemez*, amiről más utazók részletesebben is írnak. Például Kunis-to finn tudós nyomán írja Solymossy Sándor, hogy ezen bálványok arca *fém*ből avagy *tükörüveg*ből *való*. Witsen 1672-ben írja: «A szurguti osztjákok bálványai rongyokból és posztóból készült bábuk, arcuk *sárgaréz*ből, fából, *vörösréz*ből avagy valamilyen más *érből* való.» (Munkácsi B. I. 66., Solymossy, Ethnographia. gr. 1927. 231.) Novitzkij 1713-ban írja: «A sokori jurtákban egy emberi hasonlatosságra faragott bálvány állott, *ezüst* arccal. A kondai vogulok Népetnéző, Világügyelő Napistene, azaz Numitorem Égisten fiának bálványa Munkácsi szerint (II. 2. 55.), fából volt faragva, zöld ruhába öltöztetve, arca pedig fehér *bádognál* készült. Karjalainen finn tudós írja (II. 63.) a sarkalai bálványról: «Körülbugyolált fatuskó, fején *bádognál* arc helyett.» Poljakov orosz író mondja (Munkácsi. II. 56.): *Bádognál* vagy *ezüstarcú* kisebb-nagyobb bálványok az északi vogulok és osztjákok vidékein mindenfelé láthatók ma is.» Pápai József — írja Solymossy — 1904-ben látta a poluji osztjákok két bálványát; férfi és nőistenség volt: az arcot mindegyik bálványon *cintányér* pótolta.» (Pápai: «Nyelvtudományi utam». Budapesti Szemle. 1905. 345. sz. 381. old.)

Világosan kitűnik tehát ezen leírásokból, hogy a bálványokra arc

helyett többnyire sima, kerek fémlemez, fémtányér vagy pedig tükör volt alkalmazva. Mindebből azt kell következtetnünk, hogy a bálványt eredetileg kerek fémlemez illetve fémtükör képezte. Ezen arc ábrázolata csak zavart okozott volna, mivel mindenki, aki a bálvány elé járult, annak tükrében hiszen *saját arcát látta meg, saját lelkiismeretébe tekintett* és egyúttal önmagát istenségével is egyesítette, azonosította. Hogy a mai világban a vogulok, osztjákok bálványai szegényesek, nem olyan szép szobrok, mint a gazdag régi görögöknél, hogy aranytükör avagy aranykorong már nem említetik, ez a zord Északra űzött, üldözött vogulok és osztjákok mai szegénysége mellett már természetes. E népek a hódító császáriak által minden vagyonukból kifosztva, ma a legnagyobb nyomorban élnek. Ezüst még említetik, de az aranyat ma már csak sárga- vagy vörösréz pótolja. A legmeglepőbb azonban azon adat, amely tükörüveget említ arcként. Valószínű, hogy ez csak eredeti arany vagy ezüst tükör helyettesítése, de ez fönttartotta annak emlékét, hogy az arcnak *tükrözö-nek* kell lennie. Viszont sehol arról említés nincsen, hogy az ilyen tükörre, fémlemezre vagy fémtányérra arc is lett volna ábrázolva. Ősidőkben tehát ezen bálványok még nem voltak emberszerűsítve sem, illetve a Napot és a Holdat még természetes megjelenéséhez híven: fényes, kerek arany- illetve ezüsttükörrel ábrázolták volt. Ha pedig tudjuk még azt is, hogy a vogul és osztják bálványok arca és feje a testhez képest ma is aránytalanul nagy, ha ismerjük azon jellegzetes, kerek, régi szkyltha és etruszk fémtükröket, amelyeknek

nyele is van, akkor az emberszerűsítés útját is egészen világosan látjuk: A nyélből fejlődött a bálvány teste, a tükörből az arc és fej. A tükörcarcú vogul és osztják bálványokat ismerve és tudva, hogy az aranytükörcarcúak Apollon—Heraklesz, azaz Magyar Napisten, vagyis a vogulok, osztjákok Aranyfejedelemnek is nevezett Napistene jelképei, az ezüstarcúak pedig Artemisz—Tündér Ilonáé voltak, az említett «erdő- és vízikis-asszonyé», aki a vogul himnuszok szerint a Nap neje, akkor egyszerre

világosan érteni bírjuk azt is, hogy a japániak sinto-vallású templomaiban az oltáron miért áll ma is oltárkép gyanánt a Napot ábrázoló kerek fémtükör. Azon pedig, hogy a Nap a japániaknál miért ábrázoltatott nőalakkal, nem kell fönnakadnunk, mert a turáni népek közös, magas szellemi ősműveltsége idején, amint mondtuk, még mindenki tisztában volt azzal, hogy a regékbeli istenszemelek csak megszemélyesítések és hogy eszerint minden költőnek, művésznek szabadjában állott, mondjuk egy égitestet vagy bármi mást, tetszése szerint férfinak vagy nőnek megszemélyesítenie s őt így vagy úgy megénekelnie, ábrázolnia. A szabad hitregeköltés kora pedig a voguloknál meglehetősen megmaradott napjainkig is, mert náluk ma is előfordul a Napnak nőnemű megszemélyesítése is, sőt van rá példa, hogy ugyanazon költeményben a Nap egyszer férfiként személyesítve meg, máskor meg nőként. Ami amellet is szól, hogy az illető költő és hallgatósága még tisztában van azzal, hogy csak költői megszemélyesítésekről, nem igazi személyekről van szó.

De tudósaink e jelenséget úgy magyarázzák, hogy bár a Nap a voguloknál általában férfi, de miként más mythológiákban is, a megszemélyesített hajnal viszont nő és azután e kettő néha össze is folyván, e révén a Nap is néha nőként személyesített meg. Amit azonban részemről így el nem fogadok, hanem azt tartom, hogy, mivel a szabad hitregealkotás korában a Nap is még szabadon jelképeztethetett férfival, nővel avagy akár sassal, aranyszőrű lóval, szárnyas bikával stb., így idővel, a mythoszok megrögződésével, ez némely népnél férfivá rögződött meg, másnál nővé, sőt tudjuk azt is, hogy némely ókori népnél a Napisten hermafroditaként is szerepelt. Ezen hermafrodita istenségek még annak elhomályosult emlékét őrzik, hogy az emberiség ősei azon időkben, amikor a kételtűekkel (békafélékkel) voltak egy fejlődési fokon, majdnem teljesen hermafroditák is voltak. Például emlőik a hímeknek is voltak, nemi részeik külsőleg pedig még igen keveset különböztek. Népmeséink annak is világos emlékét őrizték meg, hogy régen férfiak, nők egyaránt viseltek hosszú haját. Ha már most elképzeljük még azt is, hogy mondáink szerint ősi csallóközi boldog korunkban (Tündér Ilona ottani Aranykertjében való életünkben, azaz az Aranykorban) harc, háború még ismeretlen volt és így a férfi testalkata még nem volt

ehhez idomulva, akkor azt kell föltételeznünk, hogy akkoriban férfi és nő külső megjelenésében is alig volt még különbség. És kiemelhetjük itt még azon tényt, hogy a görögök Apollont — amely istenségüket ők pedig a szkitháktól vették át — valóban mindig hosszú hajzattal és nőiesen igen szép arccal szokták volt ábrázolni.

Mindazonáltal, mivel a Napnak férfikénti megszemélyesítése a legtermészetesebb, legokoszerűbb (leglogikusabb), ennél fogva a megszemélyesítés e módja lett általánosabb, míg a másik csak ritkábban fordult elő. Északi rokonnépeinknél is a Nap ritkábban mondatik nőnek. Viszont, hogy a régi germánok valamely oly őstörzsünk hatása alatt keletkezhettek, amelynél a Nap inkább nőként szerepelt, ezt bizonyítja a mai német «die Sonne» is. Tudjuk ellenben, hogy az egyiptomi, babiloni, palesztinai, szíriai és a görög-római mythológiákban a Napisten mindig férfi.

Van azonban a Nap nőkénti megszemélyesítésének még mélyebb oka is. Az ok a következő:

Igen régi ősidőkben a Nap még nem volt oly tüzes és sugárzó mint ma, hanem ködös és a Földet még alig avagy egyáltalán nem világította meg, sem nem melegítette, illetve rá kevés avagy semmi erőnyt sem árasztott és így semmi akadálya sem volt annak, hogy nőként személyesíttessen meg. Miután pedig, amint már említve volt, őseinknek igen nagy, talán a mait is meghaladó csillagászati ismeretei voltak, ezért tudtak tehát arról is, hogy mai naprendszerünk miként alakult volt. Láttuk, hogy őseink egyik költői jelképezése szerint «Isten a nőt Ádám oldalborda-jából teremtette volt.» Ha ugyanis a Föld (és a többi bolygó) létrejöttét így fogjuk föl. Ha azonban ezt úgy fogjuk föl, hogy a Nap a Földet (és a többi bolygót) szülte, akkor magától értetődő, hogy a Napot is nőként kell fölfognunk. Meg is jegyezhető, hogy a buddhista rege szerint fiát Buddha anyja, Maja, nem ágyékából, hanem oldalából szüli. Itt a későbbi zavar tehát az, hogy már nem Buddha anyja a Nap, hanem hogy Buddha lett a Nappal azonosítva.

Viszont ugyanazon ősidőkben, amikor a Nap még alig volt meleg, de a Föld még sokkal melegebb mint ma, ami fölfogható volt úgy is, hogy a Föld gyermekeit, az élőket keblén melengette. Ezért és mert akkoriban a Föld sokkal nagyobb fölületét borították tengerek mint ma: légköre vízpárával sokkal inkább volt telve, mint

most. Az Ég majdnem mindig borús volt és a Nap keveset volt látható. Igen sok és langyos eső esett, mindenfelé nagy kiterjedésű mocsarak voltak, valamint vizenyős területek. Az e korban élő emberiség még kételtű volt és részben a vízben, részben cölöpépítményes lakásokban élt. De fényt és hőt kapott akkoriban a Föld a Holdtól, amely akkor még izzó volt és így a Földre erőnyt sugározván: hím volt. Sokkal nagyobb is volt, nem lévén még egészen megszilárdulva, de mivel tömege tényleg a Földénél jóval kisebb, ezért átalakulásait gyorsabban végezte be s ma már teljesen ki is hűlt. Mindezt őseink tehát már tudták volt, ami sok ezredéves, költői szépségű és jelképes értelmű népmeséinkben ma is kifejeződik, csak-hogy értelmük a kereszténység fölvétele után feledésbe ment, újabban pedig mind ennek fölismerhetését a magyarság «ázsiai, nomád eredete» tette lehetetlenné.

Egyike ezen meséknek «A holt vőlegény» meséje: Egy lány — a Föld — vőlegénye valamikor vitéz — a Hold — volt. Ez meghalt, a lány csakhamar feledte s más vitéz — a Nap — arájává lett. A halott vőlegény azonban holdvilágos éjszakán fehér ló hátán eljön, kopog egykori kedvese ablakán és hívja. A nő, bár reszket a félelemtől, mintegy bűvös erő hatalma alatt, kimegy. A holt vitéz magához emeli a nyeregbe s viszi. Megcsókolja, ajka hideg. Szól:

Világlik a Hold,
Megy egy élő meg egy holt,
Félsz-e, angyalom?

A lány, bár halálosan fél, de azt mondja, hogy nem. Már közelednek a temetőhöz, ahová sírjába a holt vitéz a leányt magával akarja vinni, de már hajnalodik, az új vőlegény aranyszörű lovon vágatva jön, őket utóléri, a holttal megvív, győz, a leányt megszabadítja és míg ez boldogan borul nyakába, a halott visszamenekül sírjába. Amely mesét ma minden európai népnél, többé-kevésbbé romlott változatokban megtalálhatjuk, csak értelme ismeretlen már.

Majdnem minden népnél fennmaradtak egy régibb anyajogi (matriarchalis) társadalmi rend és mythológia nyomai. E korban a Nap is gyakrabban volt nőként megszemélyesítve, sőt a Föld anyjaként is szerepelt, mert a tény, hogy a Föld anyagtömege a Napból váltott ki, így is igen jól volt jelképezhető, vagyis, amint említők, úgy hogy a Földet a Nap szülte, sőt úgy is, hogy nem ágyékából, hanem

oldalából, miként Buddhát anyja Mája. Nőelvi, azaz anyagelvi mythológiát megőrzött törzseink voltak még egy ezredévvvel ezelőtt is a kabarok egy része, vagyis ezek nőelvű törzsei, valamint a bese-nyők és a szemerék.

Nyelvünkben a *mén* főnév hím lovat jelent és régi hitregéinkben jelentette a Holdat is, amidőn ez hímséggként volt fölfogva és fehér mén-lóval jelképeztetett. De *Men*, *Min* (Menesz, Minosz) volt a Holdisten neve úgy a mi némely őstörzsünkénél, valamint az egyiptomi és a kréta—mykénéi műveltségben, de amely szó a görögben is Hold-at jelent, de egyezik a germán nyelvek *man*, *men*=férfi szavával is. Ezen *Men* vagy *Min* holdistenségnek több lóalakú ábrázolata maradt fenn úgy régi pénzeken mint egyébűtt is. Ez tehát azon *fehér ló*, amelyen a mesebeli holt vőlegény lovagol, vagyis itt a halott vitéz tulajdonképpen épúgy azonos a lovával, mint ahogy a népmeséinkben szereplő aranyhajú Szép Miklós, azaz a Napisten, azonos aranyszörű lovával. Fölemlítendő itt még a német *Mond*, tájszólásos *Moon*, valamint az angol *moon* (mun)=Hold szó is.

Ezenkívül nyelvünkben az ezen égitestet megnevező *hold* szó vagy *Hold* név hangtanilag teljesen azonos a halottat jelentő *holt* szavunkkal és csak magánhangzójában különbözik a hűlt, hidegséget jelentő szavunktól, holott a germán nyelvekben is *kolt*, *kalt*, *kühl*=hideg. Hogy a magánhangzók a nyelvekben mily könnyen változnak, minden nyelvész előtt eléggé ismeretes. Mindez elmondottak pedig igen világosan tanúsítják, hogy a ma Európa-szerte elterjedt a Holt Vőlegényről szóló mese is ősmagyar eredetű, mert hiszen való igaz, hogy a *Hold*: *holt* és *hűlt égitest*. De csak a magyarban azonosak e szavak, az pedig tény, hogy a *holt* test *hűlt* is. Úgyszintén észrevevesszük az elmondottakból azt is, hogy őseink tehát nemcsak azt tudták, hogy a Nap régen nem volt oly ragyogó mint ma, hanem hogy régen a Hold volt ilyen ragyogó, de amely ma már holt és hűlt.

Mészáros dr. («Néprajzi Értesítő». 1914. 10. old.) írja: «A japáni mythológiából és kultuszból azonban minden kétséget kizárólag beigazolódik, hogy a kerek tükörnek *solaris* jelentősége volt. Amikor a japán mythosz szerint a Napistennő átadja az *isteni tükröt* Niniginnek, saját unokájának, a mikádók mythikus elődjének, figyelmezteti őt, hogy vegye ezt olybá, mint az ő (a Napistennő) *mitama*-ját

(lelkének megszemélyesítőjét). Egy másik regéváltozat szerint pedig a tükör teljesen azonos magával a Napistennővel.

A mitamával párhuzamos jelenség a japáni kultuszban a shintai, amely az istenségnek valóságos teste, fétise. A Napistennő shintaija s külön tiszteletben is részesülő tükör, az úgynevezett jatakagami (nyolckezű tükör), amelyet valószínűleg nyolckaréjos alakjáról neveznek így. Hívják még hikagami-nak (naptükör) is.

A japán Nihongi-ból az is kitűnik még, hogy hasonló tükröket tiszteltek Koreában is, ahonnan állítólag K.e. 27-ben hoztak egy ilyen naptükröt Japánba.

A királyi jelvények legfontosabbikának és a karddal együtt a legrégibbnek is e naptükröt tartják. A trónralépő mikádónak *tükröt*, kardot és ékszer nyújtanak át mai napig is.

A Napistennőnek és vele együtt a naptükörnek tisztelete általában véve igen jelentékeny helyet tölt be a japáni kultuszban, legnevezetesebb szentélye Ize-ben van, ahol az istennő híres tükrét is őrzik.

Ami ezen idézetben szempontunkból különösen érdekes, az hogy *a tükörnek a lélek jelképeként való fölfogása* a japániaknál is megvan. Erre vonatkozólag alább majd még több néprajzi bizonyítékot is hozandok.

Hogypedig mindez így az ősmagyaroknál is megvolt, ezt már azon körülmény is valószínűvé teszi, hogy a magyarság legközelebbi rokonainál, a voguloknál és osztjákoknál is megvan. Hozhatunk azonban konkrét magyar adatokat is, és pedig meglepően közvetleneket.

A magyar nép jellegzetes tükre ma is kerek alakú, holott ilyennek előállítása üvegből a négyzögletesénél sokkal körülményesebb, vagyis a legősibb típus, amely a Napot a legtökéletesebben ábrázolja, jelképezi és amelynek Nap-szimbolum voltát Mészáros fönntemlített cikkében kimutatja és kiemeli. «Azon megállapításra jutottunk», — írja — «hogy a kerek tükör tulajdonképen az égi napkorong magikus célzattal való utánzásának tekintetett.»

Hogypedig a fémtükör legrégebb alakja valóban a kerek kellett legyen, a következők is bizonyítják: A tulajdonképeni magyar törzsnél a gömb is a Nap és Magyar Napisten jelképe volt, mivel régen azt is igen jól tudták, hogy a Nap gömbalakú. A magyar aranykeresőknek és aranymosóknak máig is szokása az összegyűjtött

aranyat gömböcskébe kalapálni, ami az arany lágysága folytán könnyen lehetséges. Az ilyen aranygolyócskát, hogy tükörként használhatóvá váljon, csak laposra kell kalapálnunk és az így keletkező kerek lapot kisímitanunk és fényesítenünk.

Ilyen kis, kerek kézitükröket, ma természetesen már üvegből valókat, népünk általánosan használ, különösen azonban a Dunántúl vidékén, ahol ez valósággal nélkülözhetetlen kelléke a magyarnak, különösen a juhásznak, az ősiségek ezen legkiválóbb megőrzőjének. A tükröt itt gondosan faragott és díszített «tükörfa»-ban vagy «tükros»-ben tartják, amelynek rendesen elzárható födele is van. Gyönyörű példányokat mutat be például Malonyai Dezső «A magyar nép művészete» című művében. Kiemeli azonban Mészáros is, és úgy ő, mint Malonyai be is mutatnak olyan magyar állótükröket is, amelyek szabályos kerek alakjukat még így is megőrizték s így az ősi oltár- avagy bálványtükrökkel azonos alakúak máig is.

A magyar nép hite szerint, ha valaki tükröt tör el, ez bekövetkezendő szerencsétlenséget jelent. Ha a tükör a falon megreped: valaki meghal. Vagyis így váltottak egykori jelképezések üres babonává. Valóban: A lelkiismeretesség elvesztése, a lelkiismeret szava megszégyes: baj, szerencsétlenség eleje. De a tükör eltörése a lélek elvesztését, azaz a halált is jelképezhetette. Ki is kell emelnünk, hogy «lelkiismeret» szavunk valószínűleg újabb keletű műszó s hogy őseink ehelyett is egyszerűen csak a «lélek» kifejezést használhatták, aminthogy népünk ma is így beszél: «Nem vitte rá a lélek.» vagy «Nem engedte a lelke.» Ami értelme az, hogy «Nem engedte a lelkiismerete.»

Általános a magyarságnál és az ezt környező nemzetiségeknél azon hit, hogy a tükör megvéd rossz szellemek és boszorkányok ellen. Ezért népünknel napjainkig szokás volt kalapon, mellen, bőrködmön mellén, hátán egy avagy több kerek tükröcskét viselni. A néphit szerint a gonosz szellemek igen rútak és önmagukat a tükörben meglátva, ijedten menekülnek. Ami annak babonává válása, hogy a gonosz ember fél saját lelkiismeretétől, kerüli annak megkérdését, menekül előle. Az Árpádok korában a harcosok mellükön még kerek fémtükröt viseltek. Mészáros ábrázolatokkal is kimutatja, hogy ez keleti népeknél is eléggé elterjedt szokás volt, de amely melltükrök természetesen nem üvegből hanem rézből, bronzból esetleg aranyból való volt. A görögök fényes, kerek pajzsaikra Medúza

(a boszorkány!) rémítően rút arcát szokták volt ábrázolni, ami nyilván szintén a rátekinthető ellenség elrémítésére szolgált, illetve hogy így a pajzs minden rossz ellen, ígérés, varázslat ellen is védelmezzen. A rege szerint Medúza is, saját tükörképét meglátván, kővé meredt. (Katalepsis.) Mindezen babonák eredete pedig az, hogy a tükör (a lelkiismeret!) minden rosszat is megmutat és így a rossz elkövetésétől bennünket is visszaretent, amennyiben ez a lelkiismeretben teljes elrémítő rútságában válik láthatóvá. Amiértis aztán: a gonosz ember fél lelkiismeretétől, másszóval: azt soha nem is kérdezi sőt elhallgattatni igyekezik. Eszünkbe jutnak a népmeséinkbeli «igazmondó tükrök», amelyek a kérdezőnek, azaz a beléjük tekintőknek, az igazat mindig megmondják. A kérdező hiú királynének is csak ez (saját lelkiismerete!) meri megmondani, hogy van nálánál szebb nő. A magyarságnál, de más népeknél is, megvan azonban e mesetípusnak azon ősi változata is, amelyben a szép asszony még magától a Naptól is megkérdezi, hogy van-e nálánál szebb nő. Ami tehát a Nap és az igazmondó lelkiismeret jelképes összefüggését minden másnál világosabban bizonyítja. «Egy alsófehérmegyei magyarlapádi mesében — írja Mészáros — a szép asszony a Napot így kérdezi: ««Nap, fényes Nap, van-e még szebb asszony mint én vagyok?»» Ugyanígy, de a Holdat (ezüstitűk) kérdezi az asszony egy kabil (Észak-Afrika. A kabilok is Észak-Afrika arabellotti, kámita, tehát velünk rokon, őslakói egyik maradványa.) mesében is. Viszont szintén a Napot kérdezi így a szép asszony algiri, olasz, bolgár és albán mesékben.

A kínaiak a gonosz szellemek távoltartására régebben mellükön és hátukon tükröt viseltek, amelyet azonban újabb időkben már csak kerek avagy négyszögletes hímzés helyettesített. Ez élénken emlékeztet a magyar nép hasonló célú tükröviselésére, valamint az árpádkori vitézek melltükrére is. Ugyancsak a kínaiak az ajtószárnyakra kívül tükröt tesznek, szintén a gonosz szellemek távoltartására. Ez a magyarázata az ajtószárnyak ma már ritkán kerek, többnyire rombus avagy négyszögletes táblái mai magyar «tükör» és német «Spiegel» nevének is. Valamikor tehát ezeken valóságos tükrök voltak. A magyar népnél ezen ajtószárny- vagy kapúszárnytükrök helyén ma is igen szép sugárzó napábrázolatokat látunk. A sugarak néha kisebb deszkákból, néha lécekből vannak igen szépen és ügyesen alakítva.

Különösen igen szép ilyen sugárzó Napokat látunk Csík-megyében a nagykapuk szárnyán, ahol ezeket valóban «fölkeltő Nap»-nak nevezik is. Szinte bizonyos tehát, hogy a napábrázolatok korongja valamikor fémtükrökből képezetett. Ma már csak fából valók vannak. Mindez azután, «ősvallásunk hanyatlása korában, azon babonának szolgált alapul, hogy a gonosz szellemek és boszorkányok magukat a tükröben megláthatván, kerülik a tükrös kapúját, tükrös ajtaját házakat, ilyen házakba be nem mennek. A gonosz szellemek és gonosz emberek távoltartása gondolatára emlékeztetnek egyébként a székelykapuk ezernyi változatban előforduló ilyen föliratai is: «Ha jó szived, neved, e kapún bejöhetsz, de te álnok, föl s alá elmehetsz.» Vagy: «Igaz ember, e kapún bejöhetsz, de te gonosz, bármerre elmehetsz.»

Őseinknél eredetileg a gonosz szellemek is csak költői megszemélyesítések voltak. Megszemélyesítették például a Gonosszágot, Hamisságot, Hazugságot stb. Ennek emlékét népmeséink is fönntartják még, amelyekben az ilyen megszemélyesítések mint Kevélység, Szívesség, Igazság stb. ma is ismereteseek. Ugyanígy megszemélyesítették, gonosz szellemekként a betegségeket avagy például a Természet ártó erőit is. Világos, hogy csak a szellemi hanyatlás bekövetkeztével válhattak az ilyen költői megszemélyesítések tényleg létezőnek képzelt szellemekké, emberszerűnek képzelt alakokká. Amely költői megszemélyesítéseket tehát eredetileg csak jelképesen értve távolította el a tükör, míg utóbb az ilyen gyönyörű jelképezésekből származó babonák lettek. Az eredeti értelem ez volt: A lelkiismeret megvéd bennünket bűnök elkövetésétől, büntelen élet pedig távol tart tőlünk minden gonosszágot, valamint megvéd még a betegségektől is, mert hiszen a betegségek is főképp bűnök, mértéktelenség, lustaság, tisztátalanság következményei.

Vikár Béla «A magyar népköltés remekei» c. gyűjteményében az «A cigány baja» és a «Legénység és házasság» című versekben olvashatjuk:

Nem félek én senkitől,
Csak a fényes tükrötől.
Mert ha bele tekintek,
Fekete ördögöt látok.

Világos, hogy itt csak a móka kedvéért került az elszánt, senkitől sem féltő gonosztevő helyébe a feketeképű cigány. Eredetileg arról

volt szó, hogy az elszánt gonosztevő senkitől sem fél, csak a tükörtől, vagyis saját lelkiismeretétől, amely visszataszító gonoszságát, azaz «rútságát», illetve «feketességét» mutatná meg neki. A néprajzi tudomány szerint e változás teljesen okszerű (logikus), mivel népünknel ma a cigány javíthatatlan bűnözőként ismeretes, főként tolvajként, de mint aki néha gyilkosságra, gyermekrablásra és az így szerzett gyermeknek koldultatás céljából megcsonkítására is képes, továbbá mint aki minden komolyabb munkára képtelen. De mindezek mellett a cigánnyal kapcsolatban népünknel sohasem hiányozik a mókás, komikus színezet sem.

Más, valószínűleg egykor hosszabb elbeszélő költemény befejező sorai ezek:

Ezerhatszáz fölött hatvanötödikben,
Karácsony havának harmadik hetiben,
Írám ez verseket nőtelenségemben.
Ki hasonló hozzám, jól tekintsen ebben,
Mint igaz színt adó világos tükörben,
Meglátja, teendő mit legyen életben:
Jobb neki maradni ifjú legénységben.

Habár itt tehát már csak nevettető szofizma tulajdoníttatik a tükörnek (ami: hanyatlás), mégis az egész még híven őrizi azon gondolatot, hogy a tükör az, amely bennünket az élet útján kell vezéreljen.

Egy erdélyi csángó—magyar népmesében (Horger Antal: «Csángó népmesék» című gyűjteményben «A magas fa gyümölcse») Tündér Ilona a mese hősnének útjára tükröt ad, hogy őt ez vezérelje. A mese hőse az erdőben eltéved. «Most nem tudta, merre menjen. Gondolt egyet, elévette a tükröt és belenézett. Hát látja Tündér Ilonát, hogy mutatja a kezével, hogy menjen jobbra.» stb. Vagyis a tükör vezeti őt, amely tehát mintegy azonos Tündér Ilonával magával. Tündér Ilonának, az emberiség ősapjának is van tehát tükre, de ez az ezüsttükör. A mese minden itt idézett szavának mélységes, jelképes értelme van, bár erről népünk ma már semmit sem tud, csupán őrizi, öntudatlanul is, hűségesen a több ezredéves, ősi hagyományt. De mi, ismervén már mythológiánkat, mindent igen jól megértünk: «Az erdőben eltévedni» = letérni az igaz útról, rossz útra térni, fejünket rossz cselekedetekre adni. Míg az «utazás» itt az élet útját jelenti. «Jobbra térni» = a jó, vagyis az igaz útra térni, arra visszatérni. Vagyis: Tündér Ilona tükre, azaz Ilona maga, őt az igaz útra vissza-

téríti. E meseindítékunk (motívumunk) azonossága azon japáni hitregével, amely szerint Amateraszu Napistennő Niniginek tükröt ad, igen föltűnő. Az adományozás célja kétségtelenül ott is ugyanaz, mint nálunk, hogy ugyanis: a tükör legyen az első japáni császárnak és az utána következő császároknak: vezetője. Illetve, hogy annak sugallata, tanítása szerint, vagyis tehát: lelkiismerete szava szerint, uralkodjon.

Horger Antal gyűjteménye egy másik meséjében («Tündér Ilona és az aranyhajú fiú»): «Van Tündér Ilonának olyan tükre, amely magától szól és mindent megmond a világon. Úgy hívják, hogy Mindentudó Tükör.»

Tündér Ilona s az Áldott Nap tükre között azonban a különbség nem csak az volt, hogy az egyik ezüstből, a másik aranyból való volt, hanem az is, hogy a Napé kissé domború felületű volt, azaz hogy a sugarakat *szórta*, Ilonáé ellenben kissé homorú felületű s ez a sugarakat *gyűjtötte*, azaz *szedte*. Bár ezen domborúság, illetve homorúság csak igen csekély volt tehát, mert különben a tükör torzított volna. Őseink szimbolikája szerint ugyanis a szórás, valamint a magvetés, hímnemű cselekedetek voltak, míg a szedés, gyűjtés, fogadás: nőneműek. Ugyanígy minden domborúság pozitívum, minden plus is szerintük hímnemű valami, minden homorú dolog, minden negatívum és minus pedig nőneműség. És valóban, a domború tükör kicsinyít, a homorú viszont nagyít. Márpedig szórni = fogyasztani, kisebbiteni, míg gyűjteni = gyarapítani, szaporítani, növelni.

Benedek Elek «Az aranyhajú királyfiak» című népmeséjében: a két aranyhajú királyfi igen szép, de hogy még szebbek legyenek, ~~fel~~ kell menniök a Nap házába. Ott van a Nap mosdóvize, törölközője és tükre. Aki magát ezekben megmossa, megtörli és megnézi: megszépül. A két királyfi oda el is megy, mindezt megteszi, amitől gyönyörű szépek lesznek. Mindez értelme: A Nap háza azonos a Nap templomával, aminthogy a templomot ma is szokás még «Isten háza»-nak nevezni. Rokonnépeink említett fémarcú bálványainak is van háza, amelyben a bálvány van s amely egyúttal templom is. A megmosdás, megtörölközés és tükörbenézés a test gondozását, de jelképesen a lelkiismeret meghallgatását vagyis a lélek gondozását is jelenti. Aki mindezt megteszi, úgy testileg, mint lelkileg megszépül.

Érdekes hitregei háttérrel sejtet ezen mesében még az is, hogy a gyermekeket, amidőn tehát mosakodni és a tükörbe nézni indulnak, Szent Péntek és Szent Szombat igazítja útba, amikor pedig a Nap tükrébe nézni, akkor Szent Vasárnap. Mivel az ilyen népi mondásaink, mint «Nagypénteken mossza holló a fiát» és «Szabad péntek, szabad szombat, szabad szappanozni» azt sejtetik, hogy népünknel valamikor is a különös tisztálkodás, fürdés, mosdás napjai, miként népünknel ma is, a péntek és a szombat voltak, továbbá, mivel vasárnap ma is a templombajárás napja, mindezekből is az következik, hogy míg a mosdás a test gondozását, ápolását jelentette, addig, a templomban, a Napisten oltárán álló aranytükörbe nézés határozottan a lélek gondozását, a magábaszállást, a lelkiismeret megkérdezését, esetleg az elkövetett bűn belátását és megbánását kellett jelentse. Minderre utal még az is, hogy — amint ki tudom mutatni — a régi nyelvünkben *vasár* vagy *vásár* tulajdonképpen szent kert és templom értelemmel is bírt s így tehát a *vasárnap* szó tulajdonképeni jelentése eredetileg *templomnap* kellett legyen. A régi rómaiaknál is a vasárnap: «Solis dies» volt, ugyanúgy mint a németeknél ma is «Sonntag» = Nap napja.

Az ősnépeink szent helyeire, berkeibe, kertjeibe, templomaiba való bemenetel előtt kötelező volt a megelőző fürdés, mosakodás, vagyis ezen szent helyekre csak teljesen tisztán volt szabad belépni. Ez pedig már abban is lelte eredetét, hogy őseink szent helyei igen gyakran szigeteken voltak. (Itt nem térhetek ki arra, hogy a szent helyek csak hímelvű őstörzseinknél voltak szigeten, míg nőelvéknél hegytetőn.) Amely szigetre gázlón, sőt esetleg úszva, lehetett bejutni, esetleg tömlőn avagy más úszó alkalmatosságon, amikor is tehát a mosakodást, fürdést az átkeléskor lehetett avagy kellett elvégezni. Ennek nyoma a mai mohamedán mecsetek udvarában, a bejárat előtt levő csorgóban még megvan, aholis a hívőkre régebben szigorúan kötelező volt a belépés előtti mosakodás (ma már kevésbé). Ugyanez minden régi keresztény templom előtt is megvolt, de ami ma már csak a templom bejáratánál, belül, még meglévő szenteltvíz-tartóban és az ebből kézzel vett vízzel való keresztvetésben van még meg utolsó csökevényként, habár e vízzeli keresztvetés ma is a belépéskor szokásos.

A spártai törvényhozó: Lykurgosz, — amint említettem — törvényeit Apollon Napistentől kapta, és pedig ez istenség delphii jósnője által. A delphii Apollon-templom ajtajára pedig e szavak voltak fölírva:

Ismerd meg önmagad.

Világos, hogy e fölírat épen onnan ered, hogy a templomban valamikor Apollon Napistent ábrázoló aranytükör állott, amely azonban egyúttal a lelkiismeret jelképe is volt. Ez aranytükör fejlődött azután tükörcú bálvánnyá, majd aranszoborrá és végül közönséges márványszoborrá.

Sőt azon körülmény, hogy a fölírat épen a templom ajtaján állott, valószínűvé teszi azt is, hogy valamikor az ajtószárnyon is volt tükör, amint például Kínában napjainkig is, amely tükörben a belépő saját arcát látta meg. Mivel, amint említők, a Napisten aranytükre mindig kissé domború fölületű volt, a hozzá közeledő annál könnyebben pillantotta meg magát benne. Erdélyben, székeink kapuin ma is ott van a sugárzó Nap képe, ma már csak deszkából, de régen bizonyára arany- vagy aranyozott fényes tükörrel. Viszont a székekapuk föntemlített fölíratai mintha lényegükben ma is ezeket mondanák:

«Belépő, nézz e tükörbe, azaz lelkiismeretedbe, és gondold meg, minő szándékkal — jóval vagy rosszal — lépsz-e e házba? Ha igaz szívvel jössz, jöjj be s légy kedves vendégünk, de ha álnoksággal közelednél, rettenj el annak rúttságától, fordulj vissza és távozz!»

De ugyanígy az ajtószárnyra belül alkalmazott tükör meg mintha a kilépőnek mondaná: «Hová indulsz? Jó vagy gonosz útra-e? Ha igaz útra indulsz, menjél szerencsével, de ha bűn útjára akarnál menni, fordulj vissza és álljál el szándékodtól.»

A delphii Apollon-templom ajtaja fölírata magyarázatát tehát az adja meg, hogy őseink kapúik, ajtóik szárnyára a Napot ábrázoló s a lelkiismeretet jelképező tükröt szoktak volt alkalmazni. De nem mondtuk meg, hogy őseink miképp jöttek azon gondolatra, hogy ilyen tükröt épen ajtóra, kapúra alkalmazzanak. A magyarázatot az alábbiakban találjuk meg. Őseink az évi időszámításban eredetileg az ünnepeket nem az elmúló napok számlálásával állapították meg, (ami hiszen sohasem lehet pontos, mivel egy esztendő nem pontosan 365 napból áll, hanem 365 nap, 6 óra, 9 perc és 10.75 másodpercből,

ami ha a napokat akárhogy is számítjuk, mindig eltolódásokat okoz), hanem egy avagy több *Napkapú* állításával. Ha csak egy kapú volt, úgy ez a téli napforduló ünnepe, vagyis a Karácsonyt, illetve az év végét és kezdetét jelezte: a Napisten újjászületése napját (a rómaiaknál: «Dies natalis Dei invicti Soli»). Ha ugyanis Kelet felé fordulva a mindennapi napkeltét figyeljük, látjuk, hogy a Nap télen a láthatáron minden reggel a megelőző napkelte pontjától kissé jobbra kél föl, majd e jobbratérés végső pontját elérve, ezután ettől kissé balra kél föl minden reggel. Majd nyáron e balratérés végpontját is elérve, kezd minden reggel kissé jobbra térni. E két végső pont jelezi a két Napfordulót; a jobbfelőli a télt, vagyis a leghosszabb éjszakát és a legrövidebb nappalt, a balfelőli a nyárit, vagyis a leghosszabb nappalt és a legrövidebb éjszakát. A téli napforduló volt az ősi, igazi Karácsony, a Napisten születése (jelenleg december 21.-e, de a mai keresztény Gergely-naptár szerint 24-re áthelyezve és Jézus születése napjává téve), a nyári pedig volt őseink Delelő- vagy Dicsőség ünnepe. Nos ezen pontokra állították őseink a Napkapúkat (amelyek a «diadalkapúk» ősei is voltak, mert a nyári napforduló kapúja azon pontot jelezte, amely napon a Nap az Ég legmagasabb pontját éri el, vagyis a Sötétség és Hidegség fölötti teljes győzelmét), úgyhogy ha egy meghatározott ponton állva (amely ponton a Napisten oltára is állott), Napkelet felé néztek, akkor például a téli napforduló reggelén a Napot épen a jobbfelőli kapú nyílása közepén látták fölkelni, a nyári napforduló reggelén pedig épen a balfelőli kapú nyílása közepén. Ugyanilyen kapút állíthattak azonban még közben is, amelyben a Nap a tavaszi napéjegyezőkor kelt föl. Ez utóbbi volt a Gyöngyvirágnylás ünnepe, vagyis a Nászünnepe, amelyen Selyemarányhajú Tündér Ilona gyöngyvirágkoszorúsan várja a kapún belépő vőlegényét, Arany-sugarhajú Magyar Napistent. Akiket őseink ez ünnepén a törzs legszébb és legkiválóbb legénye és leánya, mindenféle játékok és versengések után az egész törzs által megválasztva, személyesítettek meg és amely szokás nyoma a «pütkösdí király és királyné megválasztása» népszokásában napjainkig is fennmaradott, akik azután egy évig, azaz «egy napig», régebben a törzs fölött valóban uralkodtak is. Ugyanilyen kapúk állítottak azonban néha Napnyugat felől is (vagyis összesen négy avagy hat). Emitt például a téli napforduló

estéjén lemenő Nap, a Napisten halálát, az őszi napéjegyezőkor lemenő Nap pedig a Napisten távozását: a Szomorú Ünnepet (Zomotor, Bucsú), vagyis a sárguló falevelekét, a Gyász vagy Sárga Ünnepet jelentette, amelynek alkonyatán sárguló falevelekbe öltözött nők, szomorú siralom- vagyis bucsúéneket énekelve kísérik ki a Napistent megszemélyesítő férfit, aki most indul, hogy az Alvilágba alászállva megküzdjön a sötétség rémeivel. Természetesen mind e szokások legrégebb kezdete azon ősidőkben keresendő, amikor a Nap egy esztendőben csak egyszer kelt és csak egyszer ment le, vagyis amikor még «egy nap volt egy esztendő». Amikor az Északi Sark még Magyarország területén volt. Amely ősidőkben még Napkapúk állítása sem váltott szükségessé. Ez időben az illető ünnepeket a Napnak a láthatáron való első megjelenése és a Zenitre, azaz a Delelőre érése jelezte, ahová a Nap az Égen kacskaringóban (spirálvonalban) haladva érkezett föl, ahol azután egyideig egyhelyben állani látszott. Minderről még igen sok elmondani valóm volna, de amit itt el kell hagynom, valamint ugyanezek irányában még igen sok kikutatni való van is hátra.

A Napkapúkat ősidőkben két-két ültetett élőfa vagypedig két-két fölállított kőszál, vagyis két kapúoszlop képezte, amely utóbbiak tetejére azután egy harmadik nagy követ is fektettek át, így valószínű kapút képezve, majd később díszesen faragott, ívelt kapúkat is állítottak. Készültek ilyen kapúk azonban fából, sőt sövényfonatból is, csakhogy ezek mind régen elpusztultak, holott a kőkapúk némelyike oly sok ezredév múlva, még ma is áll.

Szokás volt e kapúkat kerítéssel is összekötni, úgyhogy kerek kert is képezetett, amely kertek azután a Szent Kertek lettek és amelyeket vallásos tisztelettel gondoztak, ápoltak és virággal, gyümölcsfákkal ültettek tele. A kerítések is készültek sövényből, fából, tövises bokrokból, körül is lehettek árkolva, de voltak fallal körülvett ilyen kertek is, avagy csak kövekkel voltak körülrakva, esetleg fölállított kőszálakkal is. Amely kertek nevei őseinknél például *kert*, *kart*, *gart*, *garád* avagy *kőkör*, *körkő*, *kürkü* vagy *kerké* is volt, amely őszavainkból képződtek azután a germán *kerke*, *Kirche* = templom szavak, valamint ez fejti meg a görög rege *Kirke* nevét is, mint a kertet megszemélyesítő és a kertet gondozó papnő nevét, aki azonban egyúttal a Földistennő azaz Tündér Ilona, a növényzet és a

kertek istennője, megszemélyesítése is volt. Itt is csak fölemlítem, hogy őseinknél minden kör, karika s így minden kert is nőiségként volt fölfogva.

Idővel azután őseinknél szokás lett a «fölkelő Napot» minden kapú és ajtó szárnyára is odaábrázolni, mint ahogy ez a Napkapú nyílásában is megjelent. Mivel pedig régen e napábrázolatok fényes aranylemezről avagy aranyozott bronzlemezről készültek és ezek tehát tükrözőek voltak s így a belépő magát benne meg is láthatta, végül e tükrök is a lelkiismeret-kultuszba kapcsolattak, úgy ahogyan ezt föntebb már említettük.

Ez tehát a delphii Apollon-templom ajtaja és a mai székelkapúk ajtószárnya feliratai eredete és teljes magyarázata.

Mészáros említi még azt is, hogy a szibériai gold nép samánjai a mellükön viselt kerek bronztükrökből, szerintük, megtudják az emberek jó és rossz cselekedeteit.

Solymossy Sándor az «Ethnographia»-ban, Orbán Balázs nyomán közöl (1916. évfolyam, 257. old.) egy székel népmesét, amelynek első része így szól:

«Élt egyszer egy szép ember, aki oly szép volt, hogy képet készítettek róla s ez elkerült a királyi udvarba. A királyné nem hiszi, hogy élő ember lehessen ilyen. Férje elküldi érette hajdút, akik elhozzák. A szép embernek azonban eszébe jut, hogy imádságos könyvét otthon hagyta, pedig ehhez azon jóslat fűződik, hogy gazdája csak addig marad szép, míg naponta imádkozik belőle. Könyvéért visszasiet és nejét otthon egy ifjával hűtlenségen éri.»

Solymossy a mesét a Keletről hozzánk származottnak tartja, amely véleményét főképp azzal okolja meg, hogy a mesének rokonai a Keleten is megvannak (ami azért igen győnge bizonyíték, mivel hiszen rokonai a Nyugaton is megvannak) és hogy ilyen például az 1001 éj meséi ismert keretmeséje is. De Solymossy különösen ezen kínai mesét emeli ki:

«Élt egyszer egy nemesrendű, nagyon szép ifjú, aki aranyból képmását formált és szüleihez így szólott: «Ha van ilyen leány a világon, azt elveszem.» Ugyanakkor, másik országban volt egy fiatal leány, aki szintén gyönyörű szép volt. Ez is készített aranyból képmást és mondá szüleinek: «Ha van ilyen férfi a világon, ahhoz nőül

megyek.» A szülők tudomást szereztek egymás esetéről, gyermekeiket eljegyezték és ezek férj és feleség lettek.

«Ez időben valamely uralkodó, tükrébe tekintve, így szólt udvari embereihez: «Van-e a világon több ilyen szép ember?» Az udvaroncok feleltek: «Mi, szolgálid, azt hallottuk, hogy él egy fiatal ember, akinek szépségre nincsen párja.» A király követet küldet, hogy hívják eléje. Midőn a követ oda érkezik, mondja az ifjúnak: «A király látni óhajt tudós voltod miatt (!?).» Az ifjú útra kel, de aztán úgy okoskodik magában, hogy ha a király elé tudománya miatt hivatják, könyveit is magával kell hoznia. Vissza megy éretük. Látja feleségét, amint szerelmeskedik egy idegennel.»

A három indíték összetalálkozása, azaz I. Képmás készítése. II. Otthon feledett könyv. III. Feleség hűtlenségen érése, már magában is kétségtelenné teszi a két mese közös eredetét, amit azonban a mese folytatása (de ami itt bennünket nem érdekel) még kétségtelenebbé tesz. A mesének azonban nyugati megfelelője is van. Ezt Solymossy el nem hallgathatja, de kizártnak tartja, hogy a magyar mese ebből származna, amiben föltétlenül igaza is van, illetve ő e nyugati mesét is a Keletről idekerültnek tekint. A nyugati változat (Ariosto) ez:

«Astolfo, lombard királyt a világ legszebb emberének tartják. Egyik római barátjának maga is eldicsekszik vele. Ez azonban ellent mond, mert szerinte testvéröccse, Giocondo, szebb. Astolfo kéri, hozná elébe versenytársát. Giocondo neje, bucsúzáskor, drága keresztet nyújt át, hogy útjában ez rá emlékeztesse. Ezt otthon felejt s mikor érette visszamegy, nejét parasztfiúval találja.»

Az 1001 éj keretmeséje megfelelő része ez:

«Két fejedelmi testvér közül az idősebb Indiában uralkodik, öccse ugyanakkor Szamarkand szultánja. Testvérét látni óhajtván, az idősebb elküldi érette egyik vezírét. Útnak indul, de útközben eszébe jut, hogy egy drágakövet, amit bátyjának ajándéknak szánt, palotájában felejtett. Visszafordul s nejét fekete rabszolga mellett találja.»

Hogy a mi magyar mesénk ezen változatok egyikéből sem származhatott, hanem hogy valamennyinél régebb, eredetibb változat, ezt alább világosan kimutatandjuk, habár kitűnend, hogy a mi mesénk is bizonyos elváltozást szenvedett már; csak hogy egész szerkezete ősi, eredetibb volta még mindig tisztán fölismerhető. Amit

kimutatnunk azonban csak az ősmagyar erkölcsstan és mythológia segítségével lehet, éspedig épen az Aranytükör kultuszával kapcsolatban; ami annak oka is, hogy e dologgal itt foglalkozunk:

Az otthon feledett «könyv» ugyanis semmi más, mint a «tükör», a mindig magával hordott kerek tükröske. Amelynek helyébe «könyv» csak később került. Amidőn ugyanis az újabb vallások korában a lelki vezetés többé nem a lelkiismeretre volt bízva, hanem írott könyvekre, tanokra, mint Biblia, Korán, Talmud stb., valamint különböző imádságos *könyvek* vették át a szerepet, akkor a lelkiismeretet jelképező tükör, — amely, amint láttuk, igen régen aranyból készült — helyébe «imádságos könyv» került. Így tehát e mesénkben is természetesen azon kerek tükör helyébe is (amelyet a magyar nép embere régen, a keresztény kor előtt, mindig magánál viselt és ha ez történetesen egyszer otthon feledte, érette okvetlen visszatért, mert hiszen ez, attól eltekintve, hogy szükséges kelléke volt, de azt mintegy lelki vezetőjének, lelkiismerete szószólójának is tekintette) a könyv került. Ez eszme eredete pedig az volt, hogy az ember minden nap tükrébe kellett nézzen teste rendbentartása végett is, de azért is, hogy minden nap önmaga szemébe nézve, lelkiismeretét megkérdezze, hogy vajon «a helyes úton, az igaz úton jár-e?» Illetve «nem tévedett-e el?» Emlékezünk, hogy a magyar mesében Ilona a mesehősnek útjára tükröt ad vezetőként, útbaigazítóként, amely indíték a japáni hitregével egyezik teljesen, amely utóbbi szerint Amateraszu Istenő ad tükröt unokájának, az első japáni császárnak, nyilván szintén azért, hogy az ennek vezetője legyen. Kétségtelennek tartom tehát, hogy a másik mesénkben is a «könyv» csak a tükör helyébe lépett, de már későbbi időkben, amidőn lelki vezetőként már könyv is szerepelhetett. Ami azonban már ősvallásunk idejében is kezdetét vehette. Mi több, a magyar mesében még egyenesen megmondva, hogy a «könyv» gazdája csak addig marad szép, ameddig belőle minden nap imádkozik, vagyis a mesehős szépsége — de értsd ezalatt: lelki szépségét is! — és az otthon feledett tárgy között a közvetlen kapcsolat még megvan (habár ez már okszerűtlen), amely összefüggés azonban egyik nem magyar változatban sincsen már meg. Ezekben az otthonfeledett tárgy lehetett volna bármi: könyv, kereszt, drágakő, mert hiszen a mesehős szépsége ettől már nem függ! A kínai mese okszerűtlenségét maga Solymossy

is kiemeli. Benne először a mesehős szépségéről van szó, de azután minden ok nélkül az mondatik, hogy a király őt «tudós volta» miatt hivatja!! Világos, hogy a tudósság csak a könyv, azaz, hogy itt már könyvek, kedvéért került a mesébe. Mert a kínai mesemondó úgy gondolkodott, hogy a tudóssághoz csak egy könyv nem is lesz elegendő! Így azután valamiképp megokoltatott, hogy a mesehős miért tért vissza könyvéért, illetve könyveiért; mivel a kínai mesélő, e romlás kétségtelen ludasa, nem akarta a könyvet akármi mással fölcserélni, mivel épen Kínában a bölcsekedés, könyvolvasás annyira kedvelt valami. Holott a könyv helyébe másutt, más meseváltozatokban, könnyen került kereszt avagy drágakő is, ami a mesemondónak avagy meseírónak épen eszébe jutott. Az pedig, hogy a mesehős szépsége a magával hozott tárgytól függ, a magyar változatot kivéve, már mindenütt feledésbe ment, habár a kínai változatban «a könyv» mégis még megmaradhatott.

Meseindítékunk ősalakja és átalakulásai tehát a következők:

1.) A szép mesehőst szépsége miatt hivatják. Tükrét, amelytől szépsége függ, otthon feledi. — A szépség és a tükör összefüggése természetes. Ez volt a mese ősalakja.

2.) A szép mesehőst szépsége miatt hivatják. Imádságos könyvét, amelytől szépsége függ, otthon feledi. — A szépség és az otthon felejtett tárgy között az összefüggés bár még megvan, de már nem érthető. Mégis: A lelki vezetőként szerepelt tükröt később könyv váltotta föl, ami még érthető. Ez a magyar változat.

3.) A szép mesehőst már nem szépsége, hanem tudós volta miatt hívják. Könyveit otthon feledte, de ezeknek szépségéhez már semmi köze. — A könyv emlékezete még él, de a szépségeli összefüggés már elveszett. — Ez a kínai változat, amelyben a könyv miatt a mesehőst tudósnek mondják.

4.) A szép mesehőst bár szépsége miatt hivatják, de szépsége s az otthonfeledett tárgy között már semmi összefüggés sincsen. Ez lehet bármi, a jelen esetben emlékeztetőül kapott kereszt. A mesehős hivattatása (tudós volta) és a könyv között némi összefüggés van (kínai változat), de itt már ez is hiányozik. — Ez az Ariosto-féle változat.

5.) A mesehőst hivatják. Egy drágakövet otthon feledett. — Itt már nem csak az otthon feledett tárgy és a mesehős szépsége közötti

összefüggés, hanem maga a mesehős szépsége is feledésbe ment. — Ez 1001 éj meséibeli változat.

Bizonyosnak tartom tehát, hogy e mese épen tőlünk került Kínába, mert különben nem *könyv* szerepelne benne. Az pedig, hogy megfordítva történhetett volna, azért lehetetlen, mert a kínai változatban az otthonfeledett tárgy és a mesehős szépsége közötti összefüggés már nincsen meg, aminthogy ez már nincsen meg a más, nem magyar, változatokban sem. E mese tehát tőlünk a Keletre olyankor került, amidőn az ősi aranytükör helyébe, esetleg még tükörrel bíró, de már imádságokat is tartalmazó könyvszerű «tük-rös» került.

Mindenesetre, közvetlen és okszerű összefüggés csak a *szépség* és a *tükör* között van, de ilyen már nincsen a szépség és a könyv között. Amilyen összefüggést csak mesterségesen hozhatunk létre; amiértis aztán ez könnyen feledésbe is megy.

Mindezen tények fölismerése után mesekutatóssal foglalkozó ethnographus többé nem tétlezhetendi föl, hogy a mi mesénk származhatott volna máshonnan, hanem kénytelen lesz beismerni, hogy a mi mesénk volt valamennyi nem magyar változata őse, csak hogy nem a mai, hanem egy ma már kiveszett, régibb alakjában, habár meglehet az is, hogy a miénk mai alakjára keleti származékai vissza is hatottak.

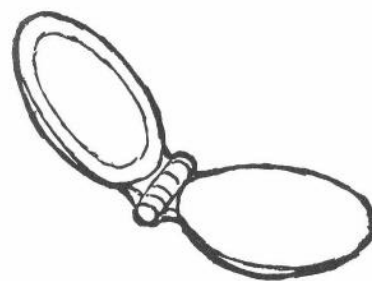
Ez is mindenesetre egy olyan adattal több tehát, amely azt bizonyítja, hogy nem mi jöttünk Ázsiából, hanem hogy őstörzseink közül többen költöztek ki oda is, illetve, hogy az ázsiai népek és a magyarság közötti hasonlóságok magyarázata az, hogy ősidőkben a Magyar Medence (vagy Kárpát Medence) területéről történtek, főképp túlnépesedés következtében, messze Keletre való kiköltözések. (Lásd «Kérdések» című kiadványom. Vác, 1930. Pestvidéki Nyomda.)

Rendkívül érdekes azon tény, hogy a kínai mesében másutt viszont a lelkiismeret tükré még előkerül, de más alakban: Amidőn ugyanis a király tükrebe tekint és azt kérdezi, hogy van-e a világon még egy ily szép ember? Világos, hogy ez az «igazmondó tükör» indítéka, habár ez is már teljesen elrontott állapotban, vagyis már nem a tükör maga felel, hanem az udvaroncok! Nem kényszerülünk-e tehát azt következtetni, hogy ezen egész kínai mese épen olyan ő-

magyar tükrösből került Kínába, amelyben a könyv módjára nyíló födeles tükrösből, ezt méginkább könyvszerűvé tevő, belső lapok is voltak, amely lapokra a lelkiismeretről szóló mondások, példabeszédek, mesék is voltak beírva, vagyis, amely tükrös tehát már a kereszténység előtti őskorunkban is kezdett volt imádságos könyvvé átalakulni.

Továbbá, a képmás készítése, ami szintén a lelkiismeret-kultusz-szal, vagyis a tükörben megjelenő képmásunkkal függ össze, ugyanezen kínai mesében szintén megvan (aranytükör-aranyképmás) és ami a magyar mesékben ugyancsak általános indíték. Például amidőn Tündér Ilona meglátván a híres Szép Miklós avagy Világszép Úrfi képét, szerelmes lesz belé és hivatja, hogy feleségévé lehessen. (Népi hiedelminkben az is megvan, hogy bizonyos éjszakán, ha a leány tükörbe néz, megláthatja abban jövőbelije képét.) Az említett magyar mesékben Tündér Ilona és a mesehős alatt tulanjdonképen a Földistennő és a Napisten értendő, vagyis: a mese valamikor régen még mythosz volt. Különösen kiemelendő tény tehát, hogy a magyar mesében még a *királyné* kívánja a szép mesehőst meglátni. Említettem pedig, hogy őseink a Napistent mindig igen szép arcúnak képzeltek, így a görögök is Apollon Napistent, sőt, hogy a görögöknél Apollon szépsége közmondásos is volt.

Ami pedig az eredeti, magánál viselt aranytükör könyvvé való átalakulását illeti, azt a magyar tárgyi néprajz szintén a legvilágosabban szemlélteti. Például Malonyai, valamint más ismertető is bemutatják azon magyar, kerek tükröket, amelyek födele könyv födeleként nyílik.

Magyar kerek tükör

A további átalakulást mutatják egyrészt a négyszögletessé váló tükrök és tükrösök, másrészt azon régi «Notes»-ek, amelyek kemény bekötéstáblája belső oldalán tükör volt, amilyen egy, gyermekkoromban, még nekem is volt. Valamint szintén gyermekkoromból emlékezem, hogy nagyanyámnak is volt egy, amelyet ő mindig magánál tartott. Ennek is bekötéstáblája

belső oldalán tükör volt, de két táblája között sima, fényes, elefántcsontból való lapocskái voltak, amelyekre ceruzával írni lehetett, de amely írást nedves zsebkendővel könnyen letörölni is lehetett. Minden kapcsolása aranyból való volt. Vagyis: az ilyenek már valóságos könyvek is voltak, de bennük még a tükör is megvolt. Igen valószínű tehát, hogy az átmenet ősidőkben is úgy történt, hogy a kinyitható födelű, de eleintén még kerek tükröske belső, sima fölületére, vagyis a tükrőlappal szembekerülő fölületre eleintén meg egymást bejegyeztettek, beírtak, majd oda a Napistent dicsérő himnuszok és a lelkiismeretre vonatkozó mondások, példabeszédek is irattak be s ha ezen tükrösök még néhány csont- avagy fémlapocskát is kaptak közbe, akkor innen az «imádságos könyv»-ig való átmenet már csak egy lépés.

Mi sem természetesebb, mint hogy a kerek lapra vagy lapokra kerülő írás sora a lapon avagy lapokon kacskaringó (spirál) vonalba haladóan készült. Ismeretesebb az égetett agyagból való etruszk és krétai kerek lapok, amelyeken az írás szintén kacskaringó vonalban halad. A spirálvonalú sorvezetés tehát régen szokásos volt. (3. ábra.)

Mindenesetre, szempontunkból rendkívül fontos azon tény, hogy a fönti megfejtés ma már csakis a magyar meseváltózat és az ősmagyar tükör- és lelkiismeretkultusz ismerése segítségével lehetséges.

Ha pedig a «könyv» helyébe visszahelyezzük az ősi tükröt, akkor az összefüggés a mesehős testi és lelki szépsége és az «otthon feledett tárgy» között teljesen világossá és természetessé válik. Akit szépsége miatt hivatnak, az természetesen tükrét is magával kell vigye, hogy magát föltétlen rendben mutassa be. Világossá válik azonban így előttünk a mese mély, jelképes értelme is, mert hiszen tudjuk, hogy amiként az anyagi tükör a test szépségben tartásához szükséges, ugyanúgy szükséges a lelki tükör, azaz a lelkiismeret a lélek szépségben tartásához. Ezért mondja tehát a magyar mese, hogy a mesehős csak addig marad szép, ameddig «könyvét», azaz tehát *tükrét*, el nem hagyja (lelkiismeretét el nem hanyagolja), illetve «ameddig könyvéből minden nap imádkozik», vagyis: ameddig minden nap a tükörbe nézvé és magába szállván, lelkiismeretét megkérdezi és ennek szavára hallgat. Más szóval: ameddig tükrétől, azaz lelkiismeretétől meg nem válik.

III.

KÖVETKEZTETÉSEK

A jelen dolgozatom első (Ismeretetés) részében elmondottakat a második részben (Bizonyítékok) fölhozott néprajzi és egyéb adatokkal támasztottam alá, habár ott is ez adatok közül csak egyeseket hozhattam föl. Úgy itt is csak a néprajzi adatokból levont következtetéseimet hozhatom, mivel az összes néprajzi adat fölsorolása túlságosan hosszadalmas volna.

Őseink legrégibb vallásos kultuszhelyei, azaz Szent Helyei, berkek, kertek voltak és ilyenekül főképp szigeteket, domb- avagy hegytetőket választottak, habár vallásos kultuszhely volt úgyszólván minden forrás is. Az ilyen szigeten avagy kertben állott rendszeren egy szent fa is, amelynek ágai közül, mint kiemelkedő helyről szokott volt a táltos a néphez beszélni. Ezen szent fából fejlődtek azután a későbbi szószékek is. A táltos ilyenkor a Napisten, azaz az emberek tanítója és gondviselője nevében beszélt, amiértis a magasból jövő szava «égi szózat»-ként, vagyis a Napisten szavaként fogatott föl. Ezért szokás volt az is, — amint ezt művében Kandra Kabos mythológusunk rokonnépeinknél még meglévőként fölhozza — hogy a táltos a fa lombjai között néha, de nem mindig, úgy helyezkedett el, hogy látható ne legyen. Mindenki tudta ugyan, hogy a táltos beszél, szava azonban a Napisten szavának tekintetett, azért mert minden erőny — a gondolat és a hang is tehát — a Nap adománya, a táltos pedig, mint különösen bölcs ember, tehát szerintük a Napból több erőnyt örökölt, mint a többi ember, amiértis a táltos beszéde joggal a Napisten szavának is volt tekinthető. Szokás volt az ilyen szent fa ágai közé vesszőfonadékból rendszeren és szépen megkészített szószéket is csinálni. A mai templomokban is a szószéknek mindig van teteje is, holott hiszen a templom belsejében erre semmi szükség, mert sem eső, sem napheve a papot itt nem bánthatja. Ez tehát, a pap feje fölé hajdan boruló lomb ma értelmeveszett emléke. A fán levő szószékre is létrán avagy a fa törzsébe erősített hágcsón lehetett fölmenni, de igen vén fánál a följáró a fa odvában is lehetett, ami a minaretek eredetét is képezhetette. Viszont a mai templomok szó-